ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 104, Mayıs 2020, s. 299-310

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.42234>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
23.03.2020

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.05.2020

Arş. Gör. Dr. Mehmet TAN
Siirt Üniversitesi,
mehmet.tan@siirt.edu.tr

KÜRESELLEŞME VE HEGEMONİK GÜCÜ

Öz

Çalışma, küreselleşme ile birlikte hegemonik güçlerin ekonomik, siyasi, kültürel alanlarına etkilerini tartışmaktadır. Küreselleşme, mesafelerin göz ardı edildiği, her yere ulaşmanın olanaklı hale geldiği, farklı yerlerin birbirine iletişim ve etkileşime girdiği bir süreci ifade etmektedir. Ülkeler, küreselleşmenin sağladığı avantajlardan yararlanmak amacıyla küreselleşmeye ayak uydurmaya çalışmaktadır. Dünyada ekonomik alanda yaşanan gelişmeler, küresel bir ekonomik sistemin oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum küresel güçlerin etkinliğine işaret etmektedir. Küresel ekonomik gelişmeler küreselleşmenin siyasete etkisini kaçınılmaz kılmaktadır. Ulus ötesi şirketlerin artması, uluslararası bir hukukun oluşumuna neden olmaktadır. Bu minvalde oluşan organizasyonların hukuku ulusal devletlerin hukukunun üstünde yer alacak şekilde konumlandırılmaktadır. Küreselleşmenin ekonomik ve siyasi alanın yanı sıra kültürel alana da yansımaları olmaktadır. Küreselleşmeyle beraber bir kültür emperyalizmin yaşandığı ve küresel bir kültürün oluşumuna neden olduğu anlaşılmaktadır. Çalışma, küreselleşme kavramını hegemonik bir güç olarak ele almaktadır. Küreselleşmenin ekonomik, kültürel ve siyasi boyutları incelenirken bu alanda ortaya çıkan değişimlerin hegemonya ile ilişkisi irdelenmektedir.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, Hegemonya, Küresel Ekonomi, Küresel Siyaset, Kültür Emperyalizmi

GLOBALIZATION AND HEGEMONIC POWER

Abstract

The study discusses the effects of globalization with hegemonic forces on economic, political and cultural fields. Globalization refers to a process where distances are ignored, reaching everywhere is possible, and where different places contact and interact with each other. Countries try to adapt to globalization in order to take advantages of globalization. Economic developments in the world cause the formation of a global economic system. This indicates the effectiveness of global powers. Global economic developments make the impact of globalization on politics inevitable. The increase of transnational companies causes the formation of an international law. The law of the organizations formed in this way is positioned above the law of the national states. Globalization has implications for cultural as well as economic and political spheres. It is understood that, with globalization, a cultural imperialism has been experienced and caused the formation of a global culture. The study considers the concept of globalization as a hegemonic force. While examining the economic, cultural and political dimensions of globalization, the relationship between the changes in this area and hegemony is examined.

Keywords: Globalization, Hegemony, Global Economy, Global Politics, Cultural Imperialism

Giriş

Günümüz dünyası iletişim, ulaşım ve etkileşim açısından mekânsal sınırlılıkların sınırlandığı bir dünyadır. İnsanlar, iletişim alanındaki gelişmeler sonucunda anlık olarak iletişime geçmekte ve mekânsal ayrılıkların önemi ortadan kalkmaktadır. Ulaşım alanında yaşanan gelişimler zaman ve mesafeleri kısaltmak suretiyle insanları kolay bir şekilde bir araya getirmeyi sağlamaktadır. Küreselleşme beraberinde etkileşimsel bir süreci meydana getirmektedir. Özellikle sosyal medya aracılığıyla insanların birbirini etkilemesi, insanlar arası etkileşimi kolaylaştırmaktadır.

Günümüz kapitalizmi küreselleşmeyle beraber dünyanın her yanına yayılmakta ve piyasaları etkilemektedir. Kapitalist sistemin özünü oluşturan sermaye birikimi ve bu birikime sahip olan güçler ise, günümüz toplumlarında uluslararası bir niteliğe kavuşarak ekonomik ve siyasal bir hegemonyaya dönüşmüş durumdadır (Duman, 2016: 24). Küreselleşme, öncelikle Batı dünyasının merkezi konumunu ifade etmektedir. Batının merkezi konumunu koruma ve güçlendirme amacıyla diğer toplumlar ile ilişkiler geliştirmektedir. Bu ilişkiler karşılıklı olmakla birlikte daha çok bağımlı bir ilişkiyi işaret etmektedir. Merkez-çevre bağlamında değerlendirildiğinde batı dünyası merkezde yer alırken üçüncü dünya ülkeleri çevrede bulunmaktadır. Merkez-çevre ilişkisinde çevre ülkeler merkez ülkeye bağımlı olarak ilişki geliştirmektedir. Ekonomik, siyasi ve kültürel boyutlarıyla çevre ülkeler merkez ülkeye benzemeye çalışmaktadır. Ancak bu benzeşme gayreti bir rızaya dayanmaktan ziyade küreselleşmenin hegemonik yönüne işaret etmektedir. Bu çerçevede küreselleşme rızaya dayalı gibi gözükmeyle beraber daha çok hegemonik yönü gizli kalmaktadır.

Küreselleşme kavramsal olarak çok kullanılmakla beraber küreselleşmenin olumlu ya da olumsuz olduğu da tartışılmaktadır. Küreselleşme sürecinin bazıları tarafından tehlikeli olarak görü-

lürken bazıları da Dünya Bankasının iddia ettiği gibi milyonlarca insanı yoksulluktan çıkarmanın yolu olduğuna yönelik değerlendirmeler de yapılmaktadır. Küreselleşme artan bağlantılık ve birbirine bağımlılık anlamında tarihsel bir süreç olup olumlu ve olumsuz özellikleri arka planda kalırken ekonomik bütünleşme anlamıyla ön plana gelmektedir (Chanda, 2014: 266). Bu ekonomik bütünleşme nihayetinde birçok açıdan entegrasyonu sağlamaktadır. Toplumlar ekonomik entegrasyonu sağlarken siyasi ve kültürel açıdan da uyum oluşmaktadır. Bu durum, küresel siyaset ve kültür biçimlerini oluşturmaktadır.

Günümüzde tüm toplumlar, küreselleşmenin etkisi altında kalmakta ve toplumların ekonomik, siyasi ve kültürel yapılarında değişimler yaşanmasına neden olmaktadır. Çalışma küreselleşmeyi farklı boyutlarıyla ele almakla beraber bir hegemonya olarak değerlendirmektedir. Bu çerçevede hegemonik küreselleşmenin toplumların ekonomisine, siyasetine ve kültürlerine etkileri tartışılmaktadır.

Hegemonya

Hegemonya kavramı baskı, tahakküm, egemenlik, zora dayalı gibi anlamlarla birlikte kullanılmaktadır. Kavramın hangi anlama geldiği çok tartışılmakla beraber neyi ima ettiği konuşmacılar tarafından belirlenmektedir. Hegemonya kavramı, iç içe geçen dört kavramsallaştırma ile açıklamak mümkündür:

“1) *Uluslararası tahakküm olarak hegemonya*. Uluslararası İlişkiler (Uİ), dünya siyaseti ve Uluslararası Siyasal İktisat’ın (USİ) gerçekçi geleneğinde hegemonya, etkin tahakküm ya da “hegemonizm” tarafından desteklenen egemenlik olarak anlaşılır. Bu nedenle soğuk savaş boyunca eski Sovyetler Birliği Doğu Avrupa üzerinde, ABD ise kapitalist dünya üzerinde hegemonya uyguluyordu.

2) *Devlet hegemonyası olarak hegemonya*. Dünya sistemleri ve Uİ yazınının geniş kısmında ortaya çıkan gevşek anlamda hegemonya, çekirdeğin içindeki bir hakim ulus devletin dünya kapitalist sisteminin güvenlik ve istikrarını sağlaması ya da devletler arası sistemin işlemesine izin veren kural ve uygulamaları dayatmasına gönderme yapar. Bu nedenle dünya kapitalizminin tarihinde bir hegemonik güçler sırası, örneğin Hollanda’nınkinden Britanya’nınkinden ve ardından ABD hegemonyasına ve özel bir güç, bir “hegemon” varolagelmıştır.

3) *Rızaya dayalı tahakküm ya da ideolojik hegemonya*: Antonio Gramsci’nin daha üretken ve daha özgül anlamda hegemonyadan kastı, yönetici bir grubun kendi yönetimini kurması ve sürdürmesinin yoludur. Hegemonya rıza ile yönetimdir ya da sınıf yönetiminin veya tahakkümünün daha geniş bir projesinin bir parçası olarak belirli bir sınıfın, sınıf fraksiyonunun, tabaka ya da toplumsal grubun kültürel ve entelektüel liderliğidir. Bu şekilde modern kapitalist toplumlarda burjuvazi, her ne kadar 20. yüzyıldaki dünya savaşları ve bir dizi ülkedeki otoriter yönetim dönemleri gibi kriz dönemleri sırasında bu hegemonya çökse de, istikrarlı yönetim dönemleri boyunca hegemonyasını elde etmeyi başarmıştır.

4) *Bir toplumsal formasyonun tarihsel bloklarının içindeki liderlik uygulaması olarak hegemonya*. Gevşek anlamda dünya sistemi içindeki üstün devlet erkini, daha özgül anlamda belirli bir tarihsel proje çevresinde rızanın inşası ya da ideolojik liderliği birleştiren bir hegemonya görüşüdür. Böylece ABD, küresel siyasal iktisat içinde ekonomik tahakkümünün ve askeri gücünün desteklemesinden çok ABD kapitalist sınıfının liderliği altında uluslararasılaşan Fordist Keynesyen birikimin toplumsal yapısının bir sonucu olarak 2. Dünya Savaşı sonrasında hegemonya elde edebilmiştir” (Robinson, 2002: 126-127)

Hegemonya, farklı şekillerde kavramsallaştırıldığı ve farklı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Yukarıda bahsi geçen dört kavramsallaştırma içerisinde rızaya dayalı tahakküm ya da ideolojik hegemonyayı küreselleşme sürecini açıklamada işlevsel olduğu anlaşılmaktadır.

Hegemonya kavramı Gramsci ile birlikte daha çok tartışılmaktadır. Gramsci, hegemonyanın egemenliğin basitçe ekonomik alana dayanmadığı, ayrıca önemli siyasal ve kültürel unsurların da olduğunu savunur (Smith, 2007: 62). Bu çerçevede hegemonya kavramı salt bir ekonomik okuma olmadığı aşikardır. Gramsci, Marks'ın vulgar ekonomik belirlenimciliğinin yerine ekonomik, siyasal ve kültürel unsurları içeren hegemonya kavramını geliştirdiğini söylemek mümkündür.

Gramsci'de hegemonya önemli ve elverişli bir kavramdır. Devletin ve yönetici sınıfın, sivil toplum içinde inançları düzenleme yetisi olan hegemonya hegemonik inançlar üretir. Hegemonik inançlar, eşitsizliği mukim kılarken eleştirel düşünce ve bu düşüncenin olanaklarını bertaraf eden hâkim kültürel motiftir. Gramsci'ye göre, organik aydınların faaliyetlerinin, hegemonik inançların yayılmasını papaz ve gazeteciler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Burada karmaşık felsefi ve siyasal meseleler insanların anlayabileceği günlük bir dile çeviren ve kitlelere nasıl davranılmaları ve hareket etmeleri konusunda rehberlik eden insanlardır. Aydınlar hegemonik blok oluşumunu mümkün kılmaktadır (Smith, 2007:62). Bu çerçevede hegemonik aydınlar, insanların düşünce ve davranışlarında etkili olmak suretiyle egemen görüşün istediği doğrultuda bir kitle oluşturmaktadır.

Hegemonya ilişkileri, ekseriyetle egemen sınıfın düşünce ve değerlerinin diğer toplumsal tabakalar tarafından içselleştirilmesi ve birer genel doğru haline getirilmesine dayanır. Hegemonya, daha çok ekonomik sistemden kaynaklı eşitsizliklerin oluşturduğu egemen/bağımlı ilişkisine gönderme yapar. Büyük ölçüde ekonomik temelli sınıfsal ayrışmanın belirleyici olduğu bu ilişkiler, zaman içinde farklı eşitsizliklere neden olabildiği gibi bazen de farklı eşitsizliklerden beslenir. Özellikle, teknolojik gelişmeler ve kitle iletişim araçları, toplumsal egemenliğin eskiye oranla daha bir karmaşık ve içinden çıkılmaz hale gelmesine yol açmıştır (Aytaç, 2004: 119).

Toplumsal bazda egemen olan fikirlere bireysel ve toplumsal zihin açısından bir itiraz geliştirilmez. Çünkü hegemonya eleştirel düşünce imkânını ortadan kaldırmakla egemen güçlerin düşünce ve değerlerini yaygınlaştırmaktadır. Eleştirel düşüncenin yoksunluğu egemen görüşün içselleştirilmesine yol açmaktadır. “Gramsci'nin ideolojik hegemonya kuramına göre, kitle iletişim araçları, yönetici elitlerin zenginlik, güç ve statülerini (etik, felsefe, kültür vs.) sürdürmekte kullandıkları araçlardır. Bu araçlar, gerekli fikirleri bireylerin bilincine etkili şekilde yerleştirir. Bu fikirler, söz konusu kültürde yaygın bir paylaşıma sahip olduğundan, bilinç onları reddetmez.” (Aytaç, 2004: 119).

Hegemonik ideolojiler sadece kitle iletişim araçlarından yararlanmaz. Kitle iletişim araçlarıyla beraber diğer egemen kurumlar da hegemonik ideolojileri desteklemekte ve güçlendirmektedir. Böylelikle, bu ideoloji toplumsal/kültürel alanın her yanına sirayet etmek suretiyle toplumsal pratiklere dönüşmektedir. Okullar, iş dünyası, siyasal örgütler, ticari birlikler, dini gruplar, ordu ve bunların tümünü ideolojik olarak ambalajlayan medyadan yayılan mesajlar sayesinde statüko güçlendirilmektedir. Toplumun en güçlü ve sağlam kurumları, ideolojik olarak birbirleriyle uzlaşmış içindedirler (Aytaç, 2004: 119). Toplumsal yapı içerisinde hegemonik düşüncenin kabul edilmesi, bütüncül bir yaklaşım ile toplumun her kurum ve alanın hegemonik ideolojiler tarafından dizayn edilmesine yol açmaktadır.

Genel olarak hegemonyayı, egemen güçlerin ya da kurumların görüş ve değerlerin tüm kesimler tarafından benimsenmesi olarak ifade etmek mümkündür. Merkezde bulunan güçlerin değerlerini benimseyen çevre toplumlara, bu benimsemeyi zorla kabul ettirmekle beraber kimi zaman bu zorlamanın üstü örtülerek rıza ile kabul edildiği izlenimi oluşturulmaktadır. Kitle iletişim araçlarının yanı sıra ekonomik, eğitim ve dini alandaki kurumlar, hegemonyaya hizmet etmektedir.

Küreselleşme

Küreselleşmenin, maddi tarafı dünya çapında ticaret, sermaye ve insan akışları gibi alanlarda göze çarpmaktadır. Bunlar, küresel birbirine bağlılığın düzenlenmiş ve görece devamlılığı olan biçimleri için gerekli ön koşulları kuran fiziksel (ulaşım veya bankacılık sistemleri gibi), normatif (ticaret kuralları gibi) ve sembolik (bir dünya dili olarak İngilizce) gibi farklı altyapı çeşitleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Küreselleşme, rastgele karşılaşmalardan ziyade sağlam bir şekilde yerleştirilmiş ve devamlılık arz eden, dünya genelindeki karşılıklı bağlılık örüntülerine gönderme yapar (Held ve McGrew, 2008: 10). Tomlinson (2013: 14-15) küreselleşmeyi bağlantılılık ve yakınlık ile ilişkilendirmektedir. Bağlantılılık gittikçe artan küresel-mekânsal yakınlık anlamına gelmektedir. Yakınlık ise daha samimi, daha küçülmüş, daha çok çok gündelik yaşamın bir parçası olan bir dünya görünümünü ifade etmektedir. Yakınlık, diğer taraftan gerçekten uzak mesafelerin artan dolaysızlığına metaforik olarak işaret etmektedir.

Küreselleşmeyi, uzak yerleşimleri birbirlerine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlamak mümkündür (Giddens, 2014: 68). Dünyada farklı yerlerde olan ve mekânsal ile zamansal ayrımlara tabi insanların bir şekilde birbirini etkilemesi sürecine işaret eden küreselleşme, bir sosyal ilişki biçimi olarak görmek mümkündür. Zamansal ve mekânsal kesişimleri mümkün kılan bu süreç sosyal bir varlık olan insanların sanal ya da gerçek karşılaşmaları sonucunda ilişkilerin artmasına olanak sağlamaktadır.

“Küreselleşme” kavramı herkesçe kullanılması, küreselleşmeyi bir parolaya, sihirli bir sözcüğe, geçmiş ve gelecek tüm gizlerin kapılarını açacak bir anahtara dönüşmesine yol açmaktadır. Bazıları, “küreselleşme” olmadan mutlu olunamayacağını düşünürken, bazılarına göre ise “küreselleşme” mutsuzluğumuzun nedenidir. Ancak, herkesin birleştiği nokta, “küreselleşme”nin hem geri dönüşü olmayan hem de hepimizi aynı ölçüde ve aynı şekilde etkileyen bir süreç; dünyanın, kaçamayacağı kaderi olduğudur. Hepimiz “küreselleşiyoruz” ve “küreselleşiyor” olmak tüm “küreselleşmişler” için aşağı yukarı aynı anlama gelmektedir (Bauman, 2012: 7). Küresel dünyada, insanların küreselleşmeden kaçamayacağı anlaşılmaktadır. Mutluluk kaynağı ya da mutsuzluk nedeni olarak görülen küreselleşme, süreç içerisinde bir kadere dönüşmekte ve herkesin kaderi küreselleşmek olarak yazılmaktadır. Bu yazgıya karşı gelmek ya da küresele karşı yerel kalmak olanaksız hale gelmektedir.

İnsanlar dolaylı ya da doğrudan isteyerek hareket etmektedir. Bu hareketlilik kendi seçimimizle ya da başka seçenek olmadığı için hareket halini işaret etmektedir. Hareketsizlik sürekli değişen bir dünyada pek de gerçekçi bir seçenek olmadığı için aslında yerimizde dursak dahi hareket halindeyiz. Bununla birlikte, bu hareketlilik üzerinden sonuçları itibarıyla eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır. Bazılarımız hareketliliğimiz sayesinde eksiksiz ve gerçek anlamda “küresel” hale gelmektedir. Bazılarımızsa hayat oyununun kurallarını koyanın da, gidişatını belirleyen de “küreseller” olduğu bir dünyada hiç de memnuniyet verici ya da tahammül edilir bir durum olmayan “yerellik”lerine saplanıp kalmaktadır. Küreselleşmiş bir dünyada yerel kalmak, top-

lumsal sefaletin ve alçalmanın bir işareti olarak gösterilmektedir. Artan mekânsal ayırım, ayırma ve dışlama, küreselleşme süreçlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Giderek daha fazla küreselleşen ve yurtsuzlaşan seçkin kesim ile daha da “yerelleşmiş” olan arta kalan kesim arasındaki tedrici iletişim kopukluğu dikkate değer bir endişe nedenidir (Bauman, 2012: 9). Ayırımın neden olduğu kopukluk küreselleşen dünyadan kopukluk olarak görülmektedir. İnsanların bu dünyadan kopmamak adına küresel dünyaya ayak uydurmaya çalışmaktadır. Bazıları kendi istekleri ile küreselleşirken bazıları da zorla küreselleştirilmektedir. İnsanların ve toplumların rıza ile mi yoksa hegemonya ile mi küreselleşmeyi tercih ettikleri pek önemi kalmamaktadır. Nihai amaç, herkesin küresel olması ve küresel amaca hizmet etmesidir.

Küreselleşmenin hegemonik gücünü anlamak için küresel güçlerin hegemonyasını görmek gerekmektedir. “Hegemonya; toplumsal gruplarca, sınıflar ya da sınıf fraksiyonlarınca, bu fraksiyonların belirli bir toplumsal tasarımıyla uygulanır. “Britanya” hegemonyasından ya da “ABD” hegemonyasından söz ettiğimizde gerçekten bir ülke olarak “Britanya” ya da “ABD”yi kastetmiyoruz. Bu sadece dünya kapitalizmi bağlamında Britanya devlet yöneticileri ve orta sınıf sektörleri gibi, Britanya kapitalist grupları ve müttefik tabakanın hegemonyası demenin kısaltmasıdır.” (Robinson, 2002: 132). Bu çerçevede küresel hegemonya sadece bir devlet hegemonyası ya da devlet yöneticilerinin hegemonyası olarak değerlendirmemek gerekmektedir. Küresel hegemonya, dünya kapitalizmi ayakta tutan ekonomik güçlerden ve bu güçlerin müttefikleri olan küresel yönetici sınıflardan oluşmaktadır.

Küresel Ekonominin Hegemonyası

Küreselleşme kavramı ekonomi ile ilişkilendirilmektedir. Sosyal bilimlerde kullanılan küreselleşme kavramı sermaye üzerinden değerlendirilmektedir. Sermaye birikimine imkân veren bir süreci ifade eden küreselleşme sermaye paylaşımında ortaya çıkan sorunlara da işaret etmektedir. Sınıflar arası çatışma veya emek sömürsü tartışmaları, küreselleşme ile birlikte giderek artmaktadır. Küreselleşme kapitalist sistemin işleyişini ve yayılmasını kolaylaştıran bir süreci ifade etmektedir.

Kapitalizm ile geleneksel üretim yöntemlerinden bilimsel buluşlar üretim sürecine geçildi. Böylece üretimde ciddi bir artışla beraber üretici güçlerde sıçramalı gelişmeler kaydedildi. Modern sanayi üretiminde artan bir çeşitlilik sağlanırken bu çeşitlilik her tarafa ve her kesime yaygınlaşmasıyla, kitle iletişiminde ve ulaşımda sağlanan ilerlemelerle, dünya üzerindeki ticari ilişkiler de eski dönemlerle kıyas kabul etmez boyutlara ulaştı. Tek bir dünya pazarının ve bileşik bir dünya ekonomisinin teşekkülünü mümkün kılan kapitalist gelişme, işgücü, mal, hizmet ve sermaye dolaşımının da küresel ölçüğe ulaştırdı (Çağlı, 2006: 9).

Kapitalizm, kürenin sınırlarını zorlamaktadır. Küreselleşme de kapitalizmin evrensel yayılışını kolaylaştırmaktadır. Küreselleşme, aslında, dünya çapında sermaye birikimini engelleyen hem fiziki koşulları hem de hukuksal sınırları sarma, delme ve sonunda yok etme sürecidir. Bu anlamda dünya ekonomisi, yalın bir uluslararası ekonomiden çok daha fazla şey demektir. Uluslararası ekonomi, devletlerin egemenliğine ve özerkliğine saygılı olmakla beraber, alışveriş, yatırım ve kredi yoluyla, henüz entegre olmamış bir bütünün özerk parçaları arasındaki ilişkiyi kurmaktadır. Kapitalizm tarihsel evreleri içerisinde ilk döneme bakıldığında büyük ölçüde devletler sermayeyi koruyan ve hatta düzenlenen ulusal pazarların sermaye birikiminin asal temelini oluşturduğunu görmek mümkündür. Uluslararası yatırım gibi ticaret de bütünüleyici bir yaklaşım ile bu temele bağlı kalınmaktadır. Küreselleşme olgusu, bu sürecin devamı olmaktan çok bir dönüşüme işaret etmektedir. Küresel ekonominin bütününe oluşturan parçaların gittikçe daha

fazla entegre olması, ona kendine özgü bir dinamik kazandırırken, bu dinamik gittikçe devletlerin kontrolünden çıkmakta ve paranın kontrolü, kamu finansmanının idare edilmesi gibi devletlerin bazı başlıca egemenlik alanlarına zarar vermektedir (Adda, 2007: 10). Bu çerçevede küreselleşme kapitalizme hizmet eden bir süreci ifade etmektedir. Ekonomik olarak sermaye birikimini kolaylaştırırken, bu birikime engel olacak hususlar bertaraf edilmesi, küreselleşmenin ekonomik alanına etkisini ve gücünü göstermektedir.

Küreselleşme ekonomik alanda etkinliğini artırmak için bazı stratejiler geliştirir. Bu stratejiler modern pazar ekonomisini işleyişinde devamlılık sağlar. “Modern pazar ekonomilerinin işleyişine iki ilke hükmeder: rekabet ve organizasyon. Birincisinden kendi dinamiklerini, yayılma güçlerini, yenilenme ve kendilerini yeni koşullara uyarlama becerilerini elde ediyorlar. İkincisinin üstüne ise istikrarlarını, kendilerini oluşturan toplumsal bağların kalıcılığını, yeniden dağıtım becerilerini ve kendilerini dış saldırılardan koruma eğilimlerini kuruyorlar” (Adda, 2007: 241). Ekonomik olarak, küresel pazarda varlığını sürdürmek isteyen üreticiler rekabete dayalı sisteme entegre olması gerekmektedir. Rekabete dayalı sisteme entegre olması onu küresel organizasyonlarda avantajlı kılmaktadır. Uluslararası şirketlerin çıkarını korumak adına oluşturulan küresel organizasyonlar yerel karşısında küreselin haklarını korumaktadır. Devletler ile uluslararası şirketlerin anlaşmazlıklarında devletlerin yasaları devre dışı kalmaktadır.

Küreselleşme, ekonomik olarak ülkeleri birbirine bağımlı hale getirmek suretiyle ticarette uluslararası standartlar getirmektedir. Genellikle bağımlılık teorisi olarak adlandırılan bazı kuramcılar bu tarz geliştirilen ilişkilerin sorunlu olmasına dikkat çekerler. Bu noktada, uluslararası ticaretin eşitler arasında bir ticaret olmadığını vurgulamaktadırlar. Bazı ülkeler – merkez olarak adlandırılır- ekonomik açıdan başkalarına göre daha güçlüdür ve dolayısıyla artı-değerin zayıf ülkelere –çevre ülke olarak adlandırılır- merkeze akmasına imkân tanıyan koşullarla ticaret yapabilmektedir. Bazıları daha sonra bu süreci “eşitsiz mübadele” olarak isimlendirir (Wallerstein, 2011: 32). Eşitsiz mübadele sistemi sayesinde Batılı ekonomiler gelişirken üçüncü dünya ekonomileri gelişmemiş halde kalmaktadır. Frank’a göre İspanya gibi merkez ulusların zincirleme gasp sistemi içinde Şili gibi çevre/periferi ulusları sömürdükleri ve bu uydu ülkelerin metropol yani merkez ülkelere tamamen bağımlı hale getirdikleri bir bağımlılık ve az gelişmişlik eşitsiz mübadele sayesinde ortaya çıkmaktadır (Slattery, 2014: 154).

Küresel ekonominin hegemonyası iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. İlki, küresel ekonomik organizasyonların (Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu gibi) yerel ve ulusal şirketlerin üzerinde belirleyici olması durumudur. İkinci olarak, küresel ekonomik organizasyonlar, devletler üzerinde etkileri olma halidir. Devletler ticari olarak birbiriyle ilişki içerisinde olmakla beraber bu ticari ilişkileri belirleyen yine küresel sistemdir. Küresel ekonomik organizasyonların ulusal pazarları dizayn etme gücüne sahip olması hegemonik yönünü ortaya koymaktadır. Diğer taraftan bu organizasyonların devletler üzerindeki etki ve etkileri ekonomik hegemonyayı ihtiva ettiği gibi siyasi hegemonyayı da içermektedir.

Küreselleşmenin Siyaset Üzerindeki Hegemonyası

Küreselleşme, kurumların sınırlar ötesine yayıldığı bir süreç ve bu sürece bağlı olarak ekonomik bağlantılardan ve sınırlar arası araçlardan oluşan bir yapıdır. Burada serbest ticaret bir ideoloji olarak değerlendirilmektedir. Küreselleşme ideoloji olarak ele alındığında ideolojiler, kendi argümanları gerçekçi gördüğü ve karşı argümanları dışladığı gibi küreselleşme de ilerleme olarak sunduğu değişimi, çok yararlı ve önüne geçilmez olduğundan hareketle karşıdan oluşturulabilecek her türlü direnci azaltmayı hedefler. Yine ideolojilerin en önemli araçlarından birisi

propaganda, ikincisi ise zor kullanma ve şiddettir. Zor kullanma ve şiddet meşru olarak gerçekleştirilebilir. Meşru şiddet ile ideolojinin uygulayıcıları kurumları tesis ederek veya kurumları harekete geçirerek ideolojinin hâkimiyetini sağlamaya çalışır. Küreselleşme de ideolojisini egemen kılmak için devletler üstü birimlerin aldıkları kararların uygulaması sistemlerin devamlılığı için bir araçtır (Tatar, 2018: 88-90). Burada uluslararası organizasyonlar, devletler üzerinde bir konumda bulunmaktadır. Bu bağlamda küresel hegemonyanın devletlerin üzerindeki etkisi kaçınılmazdır.

Küresel çağ olarak adlandırılan günümüz dünyasının kazananlarından ve kaybedenlerinden bahsetmek mümkündür. Küreselleşmeyle birlikte en zengin ve en yoksul ülkeler arasındaki uçurum genişlemiş, toplumlar arasında ve içindeki ayrımlar daha da artmıştır. Küresel güçler ve yerel talepler arasında sıkışan ulusal hükümetler kendi rol ve işlevlerini yeniden gözden geçirmek durumunda kalmaktadır (Held, McGrew vd., 2015: 75). Küreselleşme ekonomik düzlemde ülkeler arasında gelir adaletsizliğini artırırken siyasal düzlemde ulusal hükümetleri ve politikalarını etkilemektedir. Küreselleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan küresel organizasyonlar ve çok uluslu şirketler, devletlerin siyasal ve ekonomik alanda alacağı kararları yönlendirme veya değiştirme gibi güçlere sahip olabilmektedir.

Ulusal devlet sınırlı bölgeyi, devlet dairelerinin yetkisini ve vatandaşların haklarını bir araya getirirse de, uluslararasılaşma süreci, devleti bu unsurların her birini yeniden şekillendirmeyi sağlar. Devletin uluslararasılaşması ile entegrasyonun sağlanması, politikalar ve hatta sınır ötesi yasa oluşturma süreci ile ilişkilidir. Yerel devletin her bir kolu artık uluslararası bir boyut kazanmakta ve bu da bilgiyi paylaşan, düzenlemeyi uyumlu hale getiren devletlerarası ağlarla sonuçlanmakta ve uluslararası hukuku uygulanması için yeni yollar geliştirilmektedir. Ayrıca neo-liberal küreselleşme sisteminde siyaseti devletsiz olarak yürütme eğilimi var. Devletteki devletsizlik, ekonomik ve sosyal projelerin sponsoru olarak STK'lar ve hükümet ötesi organizasyonlar olmasını ihtiva eder. Böyle durumlarda devlet, kendi bölgesinde otoriteden vazgeçmez (Nash, 2010: 65).

Küresel ekonomide önemli bir güç olan ve kontrol edilemeyen küresel güçlerin hâkim olduğu uluslararası şirketlerdir. Bunlar en elverişli veya en karlı hüküm ve koşulları seçme konusunda sınırsız özgürlüğe sahiptir. “Güçlü” küreselleşmenin kaçınılmaz doğası, uluslararası şirketler ve uluslararası hükümetler organizasyonları, devletlerin uluslararası ve yerel politikalarına getirdikleri sınırlamalar nedeniyle devlet egemenliği ve özerkliği erozyona uğramaktadır (Yeates, 2002: 70-71). Küreselleşmeyle birlikte çokuluslu şirketler güçlenip büyürken, ulus-devletin zayıflaması ile ilgili kaygılar artmaktadır. Diğer taraftan uluslar üstü ticari bloklar yükselmekte ve bölgesel ekonomik ve politik girişimler artmaktadır. Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gibi bölgesel ve uluslararası yönetim mekanizmaların artışından ve buna bağlı olarak gelişen politik küreselleşmeden toplumlar daha fazla etkilenmektedir (Giddens ve Sutton, 2016: 21-23). Burada küreselleşme hegemonyası, güçlü ekonomiye sahip ülkelerin ve çok uluslu şirketlerin tarafında yer almaktadır. Uluslararası ticaret, merkezdeki ülkelere erişmek isteyen çeperdeki ülkelerin aleyhine işlediği düşünülmektedir. Ticaret, küresel sermaye şirketlerine göre düzenlenmekte ve uluslararası şirketler çeperde bulunan ülkeleri pazar olarak değerlendirerek serbest piyasa ekonomisini benimsemektedir.

Ticari çıkarların devletten ayrılması, devleti olumsuz bir yere konumlandırdı. Ulus-devlet, ticaretin devletten ayrılması sonucunda kötülen, yüzüne bakılmayan ve ilerlemeyi engellemekle suçlanan, mantık dışı ve ekonomi düşmanı bir kalıntı durumuna düştü. Ticaret ve devletin ay-

rilmasının temeli iktidar ve siyasetin boşanmasıdır. Modern devlet, iktidar ile siyaseti birleştirdi. Bu birleşme ile ulus ile devletin bölgesel birleşimi içindeki siyasete uygun düşen siyaset ve yönetim kurumları oluştu. İktidar ve siyasetin birleşim başka bir ifadeyle ulus-devletin içinde birlikte yaşamaları şimdi boşanmaya yakın bir ayrılıkla sonlanıyor. İktidar bir miktar yukarı, siber aleme doğru buharlaşıyor, bir miktar apolitik piyasalara akıyor ve biraz da “talileştirilerek”, yeni “imtiyaz verilen” bireylerin “yaşam siyaseti” alanına kayıyor. Küreselleşmenin şu ana kadar ki tamamen olumsuz (tahrip edici, kurum parçalayıcı, yapı-yıkıcı) etkilerini dizginlemeyi tasarlamaya muktedir bir kurum yok. Artık siyasetten bağımsız iktidar ve iktidardan bağımsız siyaset var. İktidar zaten küresel ve siyaset ise yereldir. Her ülkedeki özgürlük ve demokrasinin kaderine küresel bir sahnede karar verilmekte ve nihayete erdirilmektedir (Bauman,2014: 32-34).

Küreselleşmenin siyasal alandaki etkisi devlet politikalarına ve uluslararası organizasyonlara bakıldığında anlaşılmaktadır. Devletler küresel güçlere göre politika geliştirirken iktidarı küresel hegemonya ile paylaştıkları söylemek mümkündür. Diğer taraftan uluslar üstü yönetim organizasyonların etkinliklerinin artması da küreselleşmenin siyaset alanındaki egemenliğini göstermektedir. Ülkelerin alacağı kararların uluslararası anlaşmalara attıkları imzalara uyması gerekliliğinden ülkelerin yasa koyucuları bu anlamda bazı sınırlamalarla karşılaşabilmektedir.

Küreselleşmenin Kültüre Etkisi: Kültür Emperyalizmi

Kültür, insanları, toplumlar ve ulusları birbirinden ayırt eden bir yapıya sahiptir. Kültürel farklılık toplumların ve ulusların belirgin bir şekilde birbirinde ayrılmasına neden olmaktadır. Netser (2010: 31) ifadesi ile kültür en genel kullanımda ulusların farklılıklarını ifade etmek için kullanmasına rağmen farklı kullanımları da söz konusudur. Sadece sayısız alt kültürleri ifade etmekle birlikte aynı zamanda farklı halkları kucaklayan daha fazla “ulus ötesi kültür” gibi anlamları da ortaya çıkmaktadır. Batı kültürü kavramı ulus ötesi kültüre örnek teşkil etmektedir. Kültür, izole edilemez ve bu nedenle kültürler birbirleriyle alış veriş yapmak suretiyle etkileşime girebilmektedir. Bu değişim ve etkileşime rağmen kültürün hayatta kalabilmesi için temel değerlerinin değişmeden hayatta kalabilmesi gerekmektedir.

Dil tahakkümü ve dilsel çeşitliliğin tehdit altında olması, küresel kültürün bir şekilde hegemonik bir kültür olma eğiliminde olduğu düşüncesine neden olmaktadır. Bu durum kültürel emperyalizm olarak adlandırılmaktadır. Kültürel emperyalizm kuramının kültürel küreselleşme kuramlarından biri olarak ele alınabilmektedir. Jonathan Friedman’ın belirttiği gibi kültürel emperyalizm söylemi küreselleşme sürecini belirli merkezi kültürlerin gittikçe artan hegemonyası, Amerikan değerlerinin, tüketici mallarının ve yaşam tarzlarının yayılması olarak tanımlayarak küreselleşmenin kültürel alanda eleştirilerin getirilmesine ortam hazırlamıştır (Tomlinson, 2013: 121). Küreselleşmenin dil tahakkümü tartışmaları bağlamında ele alınması şaşırtıcı olmasa gerek. Egemenlik- bağımlılık ilişkilerinin dilsel boyutunu, küresel ve bölgesel TV kanallarının ortaya çıkmasıyla ve bu kanalların hâkim dili olan İngilizcenin hızla yaygınlaşmasıyla örneklendirmek mümkündür. Kültürel bir araç olarak dillerin homojenleşmesi reklamcılığı kolaylaştırmaktadır. Bu noktada küresel reklam devreye girmektedir. Küresel reklamların sonucunda bütün dünyada insanlar aynı ürün ve markaları kullanmaya yönlendirilmektedir. Küresel reklamlar, o reklama yön veren ulusların fikir ve düşünce sistemleri ile yapılarının tüm dünyaya empoze edilmesine ve bir global kültür oluşturulma gayretine hizmet etmektedir (Özkul, 2013: 140-141).

Ulusal kültür veya kimlikler denildiğinde küreselleşmeyi dikkate alarak düşünmek gerekmektedir. Küreselleşmenin ve yaygınlaştırıcı araçları olan teknolojiler, kitle iletişim araçları, reklamcılık, ticari yayılcılık ve modalar vb. gibi araçların ulusal kültür ve kimliğe etkisi söz konusudur. Burada ulusal kültür ve ulusal kültürlerin kimlikleri hem farklı kültürlerden etkilenmeleri hem de farklı kültürlerle etkileşime girip diğer kültürleri etkilemeleri olasıdır. Ancak bu kültürel etkileşimin mantığına ters biçimde kültürel akış, tek bir merkezden belli merkezlere (ulusal/yerel kültürlerle) doğru gerçekleşmektedir (Taylan ve Arkan, 2008: 89). Küreselleşme ile ilgili yaklaşımlar arasında kültürel etkileşim yer almaktadır. Bu yaklaşımda farklı kültürlerin birbirini etkilemesi yerel olanın küresel olan ile karşılıklı bir etkileşiminden bahsedilmektedir. Ancak küreselleşme hegemonyası ve kullanılan araçlar merkezde bulunan kültürü diğer bir deyişle Amerikan kültürünü ve yaşam tarzını her tarafa yayılmasına olanak vermektedir. Burada kültürel çeşitlilikten kültürel benzeşmeye geçiş söz konusudur. Dünyada heterojen bir kültürden ziyaden gittikçe homojenleşen bir küresel kültürden bahsetmek mümkündür.

Yükselen küresel kültürün en görünür biçimde dışa vurulma aracı popüler kültürdür. Popüler kültür, özellikle küresel şirketler (örneğin Adidas, McDonald's, Disney, MTV vb) aracılığıyla yayılmaktadır. Bu şirketlerin denetimi elitlerin elinde olmasına rağmen popüler kültür dünyanın her yanında geniş kitleleri etkilemektedir. Küresel kültürün yayılmasında bir diğer faktör dindir. Max Weber'in terimiyle "Protestan etiği"ni öne çıkaran bir dindir. Dolayısıyla, gelişmekte olan pazar ekonomilerinde yalnızca toplumsal hareketliliği kolaylaştırmakla beraber aynı zamanda yeni küresel ekonomiye gerçek ya da beklenen katılımı da kolaylaştırmaktadır. Kültürel küreselleşmenin değişik kesimleri arasında hem elit hem de halk düzeyinde bazen gerilimler bazen de yakınlaşmalar vardır. Hepsinin paylaştığı ortak bir tema varsa o da bireyselleşmedir. Bireyselleşme ile yükselen küresel kültürün bütün kesimlerinde, bireyin gelenek ve cemaat karşısındaki bağımsızlığını artırmaktadır. Bireyselleşme, kişilerin bu konudaki görüşlerinden bağımsız olarak, davranışlarında ve bilinçlerinde gözlenebilecek biçimde ortaya çıkan toplumsal ve psikolojik bir süreç olarak görülmelidir. Bir başka deyişle, ampirik bir olgu olarak bireyselleşme, bir ideoloji olarak "bireyselleşme"ten ayrıştırılmalıdır (Berger, 2003: 15-17)

Küreselleşmenin kültürel olarak birçok kültürü etkilediği ve küresel bir kültürün yayıldığı fikri kabul görülmektedir. Ritzer (2013: 451) bu kültürel yaklaşımı "McDonalddlaşma" olarak isimlendirmektedir. McDonalddlaşma, fast food restoranı ilkelerinin, Amerikan toplumunun gittikçe daha fazla kesimi üzerinde etki bırakmasının yanı sıra dünyanın geri kalanında egemen olmaya başlamasına aracılık eden süreçtir. Bu süreç, sadece gündelik hayatta tüketilen basit bir hamburgerden ibaret değildir. Burada, çevrede yaşayanlar için merkezde güçlü olan ile özdeşim kurmanın psikolojisini de kültürel mesajın içinde bulundurmaktadır. Merkezde güçlü olan ile aynı şeyi tüketmek ve onlar gibi olmak gibi psikolojik bir süreci de ihtiva eder. McDonalds'ın yanı sıra Hollywood, Coca-Cola, Rock müzik, Marlboro, Susam Sokağı Amerikan yaşam biçiminin diğer öğelerini temsil etmektedir (Talas ve Kaya, 2002: 156).

Küreselleşmenin kültürel boyutunda kültürlerin homojenleşeceği, kutuplaşacağı ve karşılıklı etkileşime gireceğine dair birbirinden farklı üç yaklaşım vardır. Her yaklaşımın kendine göre doğruları vardır. Burada küreselleşmenin hegemonik yönünün öne çıkması sebebiyle kültürün küresel bir kültüre doğru evrildiğini söylemek mümkündür. Tek merkezli bir yapının ve küresel bir gücün bulunduğu taraf diğer kesimleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyerek kendine doğru çekeceği düşünülmektedir. Kültür emperyalizmi olarak adlandırılan bu süreçte, diğer kültürlerin Amerikan yaşam biçiminden etkilenmekte ve McDonalddlaşma süreci devam etmektedir.

Sonuç

Küreselleşme, dünyanın ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklerinin giderek birbirine yaklaşmasını ifade eder. Yakınlaşma beraberinde benzeşmeyi getirmektedir. Günümüzde devletler ve toplumlar, gelişen teknolojik ve ulaşım araçları sayesinde kolaylıkla birbiriyle etkileşim ve iletişime geçmektedir. Bu süreç farklı şekilde değerlendirilmekte ve sürecin olumlu ya da olumsuz özellikleri üzerinde odaklanılmaktadır. Olumlu görülen özellikleri arasında teknolojik gelişmeler, bilginin yükselmesi, ekonomik olarak ürünlerin bol ve ucuz olması vb. yer almaktadır. Olumsuz özellikler olarak da zenginlerin daha zengin olacağı, toplumların ve devletlerin öneminin azalacağı, farklı kültürlerin yok olacağı, çevresel kirliliklerin artacağı vb. sıralamak mümkündür.

Küreselleşme, ekonomik, siyasi ve kültürel alanda istenilen özelliklerin ortaya çıkması için hegemonik bir güç olarak devreye girmektedir. Küresel güçler, tüm dünyada küresel bir ekonomik politığın kabul edilmesi, ulus aşırı şirketlerin korunması için devletlerin üstünde yer alan siyasi organizasyonların kurulmasını ve kültürel olarak farklılıktan ziyade kültürlerin benzeşmesini istemektedir. Küresel ekonomik sistemde sermaye birikimi ve rekabet temelinde birbirine bağımlı olan devletler, çok uluslu şirketlere karşı daha zayıf konumdadır. Kurulan ulus ötesi organizasyonlar, devletlerin üstünde yer alırken çok uluslu şirketlerin kazanımlarını korumakla mükelleftir. Kitle iletişim araçları, reklam ve pazarlama gibi araçlar kültürel olarak farklılıkları ortadan kaldırmaktadır. İnsanların farklı yerlerde ve kültürde olmasına rağmen aynı ürünü kullanmaları sağlanırken birbirlerine benzemeleri sağlanmaktadır.

Küreselleşme bir hegemonya aracı olarak dünya üzerinde etkisi aşikardır. Özellikle ekonomik, siyasi ve kültürel alanda küreselleşmenin baskı ve etkisi görülmektedir. Kimi zaman bu baskı rızaya dayalı görünse de temelde küresel sistemin bir illüzyonu olduğu düşünülmektedir. Sonuç olarak küreselleşme, gücünü kaybetmemek için elindeki enstrümantalleri kullanarak devletlerin ve toplumların üzerinde istedik ekonomik, siyasi ve kültürel davranış ve durumları inşa etmektedir.

KAYNAKLAR

- Adda, Jacques, (2007), Ekonominin Küreselleşmesi, (Çev. Sevgi İnceci), İstanbul, İletişim Yayınları.
- Aytaç, Ömer, (2004), “Kapitalizm ve Hegemonya İlişkileri Bağlamında Boş Zaman”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 28 No:2, s.115-138.
- Bauman, Zygmunt, (2012), Küreselleşme, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Zygmunt, (2014), Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm, (Çev. F.Doruk Ergun), İstanbul, Say Yayınları.
- Berger, Peter L., (2003), “Küreselleşmenin Kültürel Dinamikleri”, (Ed. Peter Berger, Samuel Huntington), Bir Küre, Bin Bir Küreselleşme, İstanbul, Kitap Yayınevi, S.9-27.
- Chanda, Nayan, (2014), Küreselleşmenin Sıra Dışı Öyküsü, (Çev. Dilek Cenkçiler), Ankara, ODTÜ Yayıncılık.
- Çağlı, Elif, (2006), Küreselleşme: Eşitsiz ve Bileşik Kapitalist Gelişme, İstanbul, Tarih Bilinci Yayınları.

- Duman, Mehmet Zeki, (2016), “Küresel Kapitalizm ve Marx’ın Sınıf Teorisi Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 29, Ağustos 2016, s. 17-39.
- Held, David ve McGrew, Anthony, (2008), Küresel Dönüşümler, (Çev. Ali Rıza Güngen vd.), Ankara, Phoenix Yayınları.
- Held, David, McErew, Anthony, vd., (2015). “Küreselleşme”, (Ed. Anthony Giddens), Sosyoloji (Başlangıç Okumaları), İstanbul, Say Yayınları, s. 71-76.
- Giddens, Anthony, (2014), Modernliğin Sonuçları, (Çev. Ersin Kuşdil), İstanbul, Ayrıntı Yayınları
- Giddens, Anthony, Sutton, Philip W., (2016), Sosyolojide Temel Kavramlar, (Çev. Ali Esgin), Ankara, Phoenix Yayınları.
- Nash, Kate (2010), Contemporary political sociology : globalization, politics, and power, West Sussex, Wiley-Blackwell Publication.
- Nester, William R.(2010), Globalization, wealth, and power in the twenty-first century, New York, Palgrave Macmillan
- Özkul, Osman, (2013), Kültür ve Küreselleşme, İstanbul, Açılım Kitap.
- Ritzer, George, (2013), Modern Sosyoloji Kuramları, (Çev. Himmet Hülür), Ankara, De Ki Basım Yayın.
- Robinson, William I., (2002), “Küresel Kapitalizm ve Ulusötesi Kapitalist Hegemonya: Kuramsal Notlar ve Görgül Deliller”, (Çev. Erdem Türközü), Praksis, sayı: 8, s. 125-168.
- Slattery, Martin, (2014), Sosyolojide Temel Fikirler, (Çev. Ümit Tatlıcan, Gülhan Demiriz), Bursa, Sentez Yayıncılık.
- Smith, Philip, (2007), Kültürel Kuram, (Çev. Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu), İstanbul, Babil Yayınları.
- Talas, Mustafa ve Kaya, Yaşar, (2002), “Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları”, Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi, Sayı: 22, s. 149-162.
- Tatar, Taner, (2018), Matem: Sömürgeciliğin Sosyolojisi, Ankara, Phoenix Yayınları.
- Taylan, Hasan H. ve Arklan, Ümit, (2008), “Medya ve Kültür: Kültürün Medya Aracılığıyla Küreselleşmesi”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 10, s. 85-97.
- Tomlinson, John, (2013), Küreselleşme ve Kültür, (Çev. Arzu Eker), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Wallerstein, Immanuel, (2011), Dünya-Sistemleri Analizi: Bir Giriş, (Çev. Ender Abadoğlu, Nuri Ersoy), İstanbul, Bgst yayınları.
- Yeates, Nicola, (2002), “Globalization and social policy: from global neoliberal hegemony to global political pluralism”, Global Social Policy, 2(1) pp. 69-91.